

מעדני כת

משיעוריו של הגאון רבי נפתלי הכהן קופשיץ שליט"א

פרשת כי תצא תשפ"ב שנה רביעית ג' 155

בעניין אם בדבר שאין בו קדושת שביעית כמו הדסים וערבות יש בו איסור נעבד

ואם כל נעבד אסור למצוה משום מצווה הבאה בעבירה

יבואר דשיטת הרמב"ם דלולב אין בו קדושת שביעית

ובאמת ברמב"ם פ"ח משביעית ה"א כתב דהלוקח לולב מחבירו בשביעית נותן לו האתרוג במתנה, ומשמע דבכל גוונא הלולב אין בו קדושת שביעית דהא לא אוקמה כמו שאמרו בגמ' בלולב בת שישיית הנכנס לשביעית ומשמע דאף בשביעית הנכנס לשמינית אין בו קדושת שביעית, וכן כתב בפ"מ בסוכה דמסקנת הגמ' שאין בלולב קדושת שביעית כיון שאין עומדין אלא לעצים להסקה ואין בהם קדושת שביעית.

וא"כ לענין הלולב יש בו צדדים נוספים שאין בו קדושת שביעית, ומכל מקום המהרי"ל דיסקין חשש שהלולב יש בו קדושת שביעית, וההדסים אין בהם קדושת שביעית.

והנה בנדון אם שמור נאסר בהדסים הוא תלוי בנדון הנ"ל, דאם אין בו קדושת שביעית אין בו איסור שמור שהרי מותר לשמור, אבל אם יש בו קדושת שביעית אסור לשמור, ובשמור גופא נחלקו הראשונים אם אסור באכילה. **ובס'** חוט שני שביעית עמוד שם"א כתב דלמעשה מנהג העולם להקל בהדסים שאין נוהג בהם קדושת שביעית, אף שיש מחמירין בזה עכ"ד.

יבואר שגם אם השמור והנעבד אסור בהנאה אבל אינו נפסל למצוה

ולכאורה יש לעיין דגם אם שמור ונעבד נאסר אפשר שאינו נאסר אלא באכילה ולא בהנאה, וממילא עדיין ראוי ההדסים ליהנות בהם, אך אפשר דבדבר שעיקרו עומד לאכילה בזה לא אסרו משום שמור ונעבד בהנאה, אבל בדבר שעיקרו עומד להנאה אפשר דאסרוהו בהנאה, וא"כ לפ"ז הדסים שעיקרו עומדין להנאה הריח יהיו אסורים בהנאה וצ"ע.

הן אמת דגם אם נאסר בהנאה לא יאסר למצוה שהרי מצוות לאו ליהנות ניתנו, והתוקע בשופר של שלמים יצא יד"ח כדאיתא בגמ' ר"ה דף כ"ח, והכי נמי יצא יד"ח בהדסים שנאסרו משום שמור, אכן במל"מ פ"ה מאישות ה"א בד"ה ודע בהגהה כתב דלכתחלה לא יעשה המצוה באיסורי הנאה אלא דבדיעבד יצא יד"ח, וכ"כ בפמ"ג בפתחיה. ויעיין עוד בדרך אמונה בבאור ההלכה הלכות תרומות פרק יא הלכה י"ח שהביא כמה ציונים בזה.

יבואר אם ביו"ט ראשון יוצאים בהדסים שאסורים בהנאה אם חסר בלכם

אמנם לגבי יו"ט ראשון דבעינן לכתב היה מקום לומר שכל שאסור בהנאה אינו חשוב לכתב, שהרי אמרו בגמ' סוכה דף ל"ה ב' דאתרוג של ערלה אין יוצאין בו, משום דכל שאסור באכילה אינו חשוב לכתב, וא"כ ה"נ בהדסים שאינם עומדים אלא לריח אם נאסר בהנאה אינו חשוב לכתב, אבל במגן אברהם סימן תרמ"ט ס"ק כ' כתב דבלולב שאסור בהנאה אינו נפסל ביו"ט ראשון, דרק באתרוג שנאסר באכילה אינו חשוב לכתב אבל בדבר שאינו עומד לאכילה גם אם אסור בהנאה אינו חסר בלכם.

יבואר ספיקו של בעל דרך אמונה אם בדבר שאין בו קדושת שביעית יש בו איסור נעבד

ולעניין נעבד, אם עבדו בהם בהדסים עבודה האסורה בשביעית אם נאסרו בהנאה, הנה בעינן ההלכה פ"ד ס"ק קפ"ח נסתפק אם בדבר שאין בו קדושת שביעית יש בו איסור נעבד, וכתב דמסתבר שיש בו איסור נעבד, והביא

יש להסתפק אם בהדסים וערבות יש בהם איסור נעבד לפוסלם למצוה.

הנה בהדסים אם יש בו קדושת שביעית ואיסור שמור, לכאורה תליא בספק בירושלמי ריש פ"ז משביעית אם במוני בשמים שאין עומדין אלא לריח יש בו קדושת שביעית.

ובחזו"א שביעית סי"ד ס"ט אסברא לה משום דריח אינו שוה לכל נפש, כמו שמצינו לענין יו"ט דמוגמר אינו שוה לכל נפש, ודמי למלוגמא שאין משתמשין באוכל של שביעית למלוגמא, והכי נמי מה שראוי למלוגמא אינו קדוש בקדושת שביעית.

ויש לעיין אם כל בשמים חשיב אינו שוה לכל נפש, דהא דאמרו בגמ' בביצה לענין יו"ט שמוגמר חשיב אינו שוה לכל נפש היינו שמעשנין על האש להוציא ריח, אבל בשאר עצי בשמים או עשבי בשמים שמריחין מעצמן אפשר דזה מקרי שוה לכל נפש, ויעיין בדרך אמונה בבאור הלכה פ"ז משמטה ויובל ה"ט בד"ה הוורד שעמוד בזה, וכתב דכנראה ס"ל למרן החזו"א דעצם הנאת הריח ג"כ אין זה שוה לכל נפש דלאו כ"ע צריכין לה ומתענגין ממנה.

ולפי זה יהא אסור להוציא טבב ביו"ט מרשות לרשות, דכיון דאין זה דבר השוה לכל נפש אין בזה היתר של מלאכת אוכל נפש, וכמו במוגמר.

ובדרך אמונה שם פירש דספיקו של הירושלמי משום דהנאת הריח הנאתו קודם לביעורו, דהרי אינו מתבער כשמריח, וכשהנאתו קודם לביעורו חשיב שאין הנאתו וביעורו שוה, אך כיון דהנאת בשמים הוא כשמואלן להריח בהן כמ"ש בביצה ל"ג ב', וע"י המליחה מתבער קצת בכל פעם להכי מקרי הנאתו וביעורו שוה, וכ"כ הר"ש סירילאו שם.

יבואר הוראת האחרונים בהדסים אם יש בהם קדושת שביעית

והנה הירושלמי לא פשיט הך בעיא, ובדרך אמונה פ"ז ס"ק קכ"ז כתב דיש להחמיר, ובענין ההלכה שם אות רכ"ב כתב שראה למרן ז"ל שהחמיר שלא לקחת הדסים ממשומר כמנהגו שנהג להחמיר לעצמו במשומר, וגם משום איסור סחורה, אך שמעתי שצידד להקל בזה, וכ"כ בס' ציץ הקודש ח"א סט"ו בשם המהרי"ל דיסקין, ואולי משום שבזמנינו אין רובן עומדין לריח אלא למצוה או לנוי אין בו קדושת שביעית, עכ"ד.

וכ"כ בשו"ת מנחת שלמה תניינא סי' קי"ח לענין הדסים וז"ל ומעתה בהדס דחזי לריח אף דקיי"ל שנוהג שביעית במיני בשמים, מ"מ כיון שאלה ההדסים הגדלים פה באה"ק עיקרן לא קיימי אלא למצוה ודאי דבהני אין קדושת שביעית נוהג.

אך מדברי המהרי"ל דיסקין נראה דלא ס"ל הך סברא [דהיכא שעיקרן עומדין למצוה אין בהם קדושת שביעית] דבס' ציץ הקדש סימן ט"ו [הנ"ל] כתב דהמהרי"ל דיסקין לא החמיר לנהוג קדושת שביעית בהדסים והבליע דמי האתרוג בהדס, ולא הבליע בלולב כמו דתני במתני' משום דלולב של שביעית הנכנס לשמינית נוהג קדושת שביעית בלולב כדאיתא בגמ' סוכה דף מ'.

ואי נימא דס"ל דכיון שמשתמשין בהם למצוה אין בהם קדושת שביעית, א"כ הלולב בודאי אין בו קדושת שביעית, שהרי כהיום אין משתמשין בו לדבר שהנאתו וביעורו שוה, ולמה החשיב את הלולב שיש בו קדושת שביעית, ואת ההדסים שאין בהם קדושת שביעית.

ראיה ממש"כ החזו"א לעניין בננות שיצאו משביעית לשמינית שיש בו איסור נעבד, וחזו"נ שאע"פ שאין בו קדושת שביעית יש בו איסור נעבד.
ובאמת הוא לכאורה מוכרח בראב"ד בהשגות על הרמב"ם בפ"ד משמטה ויובל הט"ו שכתב לעניין ירקות שנורעו בשביעית ונלקטו בשמינית שאין בהם קדושת שביעית, ומכל מקום נאסרו משום נעבד.

וראיתי באהלי שביעית בפ"י מ"א שכתב מרן הגר"ח קנייבסקי זצ"ל לאחד שישאל אותו על מה שנסתפק בדרך אמונה אם בדבר שלא שייך בו קדושת שביעית אם יש בו איסור נעבד והקשה לו מהראב"ד הנ"ל, וכתב לו דנסתפק רק בדבר שלא שייך בו קדושת שביעית, אבל בדבר ששייך בו קדושת שביעית אלא שנלקט בשמינית בזה לא נסתפק כלל, ויש לעיין בזה דלכא"ל לזה ליכא ראיה ממכתבו של החזו"א בעניין הבנות וצ"ע.

יבואר דבארחות רבינו כתב דפירות שחנטו בשישית ועבדו באילן בשביעית לא נאסר משום נעבד

אבל יעויין בארחות רבינו חלק ג' עמוד רצ"ו שכתב וז"ל אמר לי מו"ר (שליט"א) זצוק"ל שאפי' לראשונים האוסרים נעבד אנו מוצאים זה רק **היכא שיש קדו"ש על הפירות אבל בנכנסו משישית שהחנטה היתה בשישית מסתבר אף בנגמרו בשביעית ונעבדו בשביעית וזה הועיל להשביח את הפירות נמי מותר, דאין סברא לאסור פרי שאין בו קדו"ש ומותר, אמנם אמר לי מו"ר שאין לו ראי' ברורה לדבר והתפלפלנו בראיות, ובסוף אמר לי מו"ר שמותר לאכול פרי הדר שחנט בשישית ונכנס לשביעית אף לאוסרים נעבד ומשומר דאין בהם קדושת שביעית.**

והכותב שם הביא מש"כ מרן בחזו"א שביעית סי' ט' ס"ק י"ז וז"ל מותר ליקח ענבים ושאר פירות בשביעית מכל אדם בזמן שהן ודאי משנת השישית ואף שנלקטו בשביעית וחייבין במעשר עכ"ל.

בענין אם נעבד בשמטה יאסר למצוה משום מצוה הבאה בעבירה

אולם לכא"ל יש לאסור הדסים שעבדו בהם בשביעית מטעם אחר, והיו מצוה הבאה בעבירה, שאם כל מה שההדסים גדלו כראוי משולשים הוא בגלל העבודה שעבדו בהם בשביעית הרי נמצא שההדסים באו על ידי עבירה, וא"כ משום האי טעמא אפשר דאין יוצאין בהדסים שנעבדו בשביעית אע"פ שהנעבד אינו נאסר בהנאה מ"מ נפסל למצוה.

יבואר אם במצוה דרבנן איכא פסול דמצוה הבאה בעבירה

אמנם במצוה הבאה בעבירה דרבנן לא ברירא מילתא לפסולו, דאכן רש"י בפסחים דף ל"ה ע"ב כתב לעניין מי שאכל מצה של טבל דרבנן שגדל בעציץ שאינו נקוב שאינו יוצא בה יד"ח וכתב רש"י זצ"ל טבול מדרבנן ואפילו הכי מצוה הבאה בעבירה היא חשיב לה, עכ"ל, ומבואר דס"ל דגם בעבירה דרבנן חשיב ליה מצוה הבאה בעבירה, וכ"כ בשער המלך פ"ח מהל' לולב הל' ה' להוכיח מד' רש"י.

יבואר שיטת רש"י בסוכה דבעבירה דרבנן ליכא פסול דמצוה

אמנם מאידך ברש"י בסוכה דף כ"ב עמוד ב' לכא"ל מבואר דס"ל דבעבירה דרבנן ליכא פסול דמצוה הבאה בעבירה, דבמשנה שם איתא העושה סוכתו וכו' בראש האילן או על גבי גמל כשירה ואין עולין לה ביו"ט, וכתב רש"י וז"ל כשרה לחולו של מועד ואף ביום טוב, **אם עבר ועלה לה יצא ידי חובתו**, עכ"ל, ומבואר דס"ל לרש"י דאע"פ שהעולה באילן ביו"ט הוא איסור דרבנן, מכל מקום יצא יד"ח ולא אמרי' דהוי מצוה הבאה בעבירה, ולכא"ל היינו טעמא, משום דהוי רק עבירה דרבנן, וס"ל לרש"י דבעבירה דרבנן ליכא פסול דמצוה הבאה בעבירה, אך לפ"ז דברי רש"י סתרי אהרדי, דהא ברש"י בפסחים מבואר דגם בעבירה דרבנן איכא פסול דמצוה הבאה בעבירה, וצ"ע.
ובאמת בפמ"ג או"ח סי' תרכ"ח במ"ג סק"ג עמד בזה ע"ד רש"י אמאי העולה לסוכתו שע"ג האילן ביו"ט יוצא יד"ח, הא הוי מצוה הבאה בעבירה.

ובחכמת שלמה או"ח סימן פ"ה כתב דפלוגתת ר"י ושמואל בריש פ"ג דסוכה **אם במצוה דרבנן איכא מצוה הבאה בעבירה**, ונחלקו בזה להלכה השו"ע והרמ"א בסיומן תרמ"ט, בזה תלוי גם כן אם יש פסול במצוה דאורייתא הבאה בעבירה דרבנן אם איכא פסול דמצוה ע"ע יעו"ש.

ומבואר דס"ל למרן בעל הקה"י זצ"ל דבדבר שאין בו קדושת שביעית אין בו איסור נעבד, ולכאורה הוא דלא כמו שנתבאר בראב"ד.

ואפשר דזה רק בפירות שחנטו בשישית דלא שייך בהם קדושת שביעית, אבל בירקות שגדלו בשביעית ונלקטו בשמינית הרי אם ילקטו אותם בשביעית הרי היו קדושים בקדושת שביעית להכי שייך לאסור בהם משום נעבד, והראב"ד איירי בהכי בירקות שנלקטו בשמינית להכי יש בו איסור נעבד.

יבואר דמהא דשדה שנטייבה בשביעית לא תזרע במוצאי שביעית מבואר דנעבד אסור גם כשאין קדושת שביעית

אמנם העירני ידידי הגאון ר' מנדל לובין שליט"א שהרי הראשונים שלהי יבמות הביאו ראיה דנעבד אסור ממתני' דסוף פ"ד דשביעית דתנן שדה שנטייבה בשביעית לא תזרע במוצאי שביעית, והרי הקרקע שנטייבה אין בה קדושת שביעית, ואפ"ה אסורה לזריעה, והביאו ראיה מזה דנעבד אסור.

ומבואר שגם בדבר שאין בו קדושת שביעית אסור את הנעבד, והיה מקום לומר שאסרו להשתמש להפיק תועלת מהנעבד בשביעית, דהיינו לקחת את מה שהשביחו הקרקע באיסור ולהפיק תועלת מן האיסור, אבל הפירות שגדלו באיסור אפשר שמותרין, כיון שאינו משתמש באיסור להמשיך להפיק ממנו תועלת להבא אלא אכילתו בלבד, ואפשר דזה לא אסורה.

ובעיקר מה שאסרו הפירות שנעבדו בשביעית, קשה טובא מהא דאמרו בהא מתני' שדה שנטייבה בית הלל אומרים אוכלין פירותיה ומבואר דהפירות אינן אסורים באכילה, וצ"ל דהראשונים שלהי יבמות לא גרסו במשנה הא דבית הלל מתירין הפירות באכילה, ובאמת מפרשי המשנה הר"ש והרא"ש לא פירשו דין זה של המשנה כלל, ונראה שלא היה כתוב לפניהם דין זה וצ"ע, ועיי' בבאור ההלכה פ"ד משמטה ד"ה הספחין [בתחילתו].

ויעויי עוד בדבר אברהם ח"ב סכ"ו סקי"א דס"ל כדבר פשוט דמהבב"ע דרבנן חשיב כמהבב"ע ולא יצא יד"ח, שכתב בבאור הא דכתבו התוס' בסוכה דף ג' ע"א דהאכל בסוכה ושולחנו בתוך הבית לא יצא יד"ח סוכה אפילו מדאורייתא, הוא משום דחשיב כמהבב"ע, שעבר על גזירת חכמים שאסרו לאכול בסוכה ושולחנו בתוך הבית, ולהכי לא יצא מצוותו אפילו מדאורייתא.
וא"כ אם נימא דגם בעבירה דרבנן איכא פסול דמצוה הבאה בעבירה, ההדסים שעבדו בהם בשביעית יהיו פסולים משום מצוה הבאה בעבירה.

יבואר אם גם לאחר שכלתה העבירה איכא פסול דמצוה

אולם לכא"ל דבר זה תלוי בפלוגתת הר"י ור"ת, לדעת ר"י בתוס' בסוכה דף ל' ע"א ד"ה הא דאם בשעת המצוה כבר כלתה העבירה לא הוי מצוה הבאה בעבירה, וכגון אם גזל בהמה ונתיאשו הבעלים, ואח"כ הקדישו הגזול, למ"ד יאוש כדי קני, חייל ההקדש והקרנן כשר ואין בזה משום מצוה הבאה בעבירה, דכיון דקני ליה והוי שלו קודם ההקדש, ובשעה שהקדישו ועשה בו מצוה כבר כלתה העבירה, אין בזה משום מצוה בעבירה, אבל דעת ר"ת דגם בזה הוי מצוה הבאה בעבירה כיון שבא לידו על ידי עבירה.

וא"כ לדעת ר"י דהיכא שכלתה העבירה לא הוי מצוה בעבירה, א"כ לענין הדסים שעבדו בהם בשביעית ליכא למיפסל משום מצוה בעבירה, דהא כבר כלתה העבירה, אבל לדעת ר"ת דגם אחר שכלתה העבירה הוי מצוה בעבירה ע"כ הכא נמי יש לדון דהדסים שעבדו בהן בשביעית הוי מצוה בעבירה.

אכן יש מקום לומר דבהדסים שעבדו בהן בשביעית גם לדעת ר"י הוי מצוה הבאה בעבירה, דכיון שכל ההיווצרות של ההדס נעשה בעבירה [והיינו משום דכל מה שההדסים משולשים בהידור רב הוא רק מחמת העבודה שעבדו בהן בשביעית], מודה ר"י דגרע טפי, וגם לאחר שכלתה העבירה הוי מצוה בעבירה.
והנה לענין ברכה אפי' לר"י אינו יכול לברך וא"כ לא די לנו בזה שעתה אינו עבירה אבל סו"ס לא יוכל לברך כמבואר במ"ב סי' תרמ"ט ס"ק ו' יעו"ש.

יבואר דהיכא שאין העבירה בחפצא דמצוה לא הוי מצוה

אכן באמת נראה דליכא למיפסל את ההדסים שעבדו בהן בשביעית משום מצוה בעבירה, דהנה במסכת שבת ר"פ האורג (דף ק"ה ב') אמרינן, הקורע על

מתו בשבת חייב משום קורע בשבת, ואף על פי שמחלל את השבת יצא ידי קריעה, ובירושלמי שם (פי"ג הלכה ג', דף ע"ב עמוד ב') פריך, אמאי יצא ידי קריעה והרי בעבירה באה לו, ומאי שנא ממצה גזולה דאינו יוצא בה ידי חובתו בפסח משום דהוה מצוה הבאה בעבירה, והכי נמי בקריעה בשבת לא יצא יוצא לפי שבעבירה באה לו, ומשני תמן היא גופה עבירה, ברם הכא הוא עבר עבירה.

וביאר האחרונים, (יעוין ברעק"א קמא תשובה קע"ד) דמונת הירושלמי דפסולא דמצהב"ע הוא דוקא היכא שהעבירה היא בגוף החפצא שמקיים בו המצוה, ועצם החפצא של המצוה שם עבירה עליו, כההיא דמצה גזולה שעצם החפצא דמצה נעשתה בה עבירה עבור קיום המצוה, אבל היכא שהגברא עבר עבירה ואין שם העבירה בגוף החפצא, כההיא דהקורע על מתו בשבת, שבחפצא דמצוה דהיינו בגוף הגברא אין שם עבירה עליו, אלא שהגברא עשה מעשה עבירה בשעת קיום המצוה, אין בזה פסול של מצהב"ע, ובקורע בבגד גזול באמת אינו יוצא ידי קריעה, כמבואר בשו"ע יו"ד סי' ש"מ סעיף כ"ט בשם הרמב"ן, והוא מהטעם שנתבאר, דבבגד גזול העבירה היא בחפצא דמצוה, שהבגד הוא גזול, ואין העבירה רק על הגברא כמו בקורע בשבת.

וא"כ לפ"ז אפילו אם נימא דגם אחר שכלתה העבירה איכא פסולא דמצהב"ע, מ"מ הכא לא הוי מצהב"ע, דהא העבירה שעבדו בהן בשביעית הוא דומה לאיסור קורע בשבת דלא הוי מצהב"ע משום דהאיסור הוא על הגברא, וה"נ באיסור נעבד האיסור הוא על הגברא, דאין העבירה בחפצא דההדסים, וא"כ ליכא למיפסל הכא משום מצהב"ע.

יבואר לעניין ברכה אם בעושה מצוה במלאכת שבת

ולעניין ברכה יש לומר דבזה יוכל לברך דלא חשיב מהבב"ע כלל וצ"ע, והעירני הגאון ר' יואל כהן שליט"א שהתקוע בשופר גזול כתב הרמב"ם בפ"א ה"ג שיצא יד"ח שמצוות השופר בשמינית הקול אע"פ שלא נגע בו ולא הגביהו יצא ואין בקול דין גזול וברבינו מנוח כתב דהרמב"ם הוצרך להאי טעמא כדי שלא נאמר שלא יצא משום מהבב"ע, והנה במ"ב סימן תקפ"ו ס"ק ט' כתב דמכל מקום לא יברך עליו משום בוצע ברך ובשעה"צ כתב דכן כתבו הרבה אחרונים ודלא כפ"ח ולכאורה הכי נמי יש לומר דאע"פ שאין העבירה בחפצא מכל מקום אפשר דלעניין ברכה אין לברך וצ"ע.

יבואר הא דהדס שהיו ענביו מרובות ועבר וליקטן כשר

והנה במשנה בסוכה דף ל"ב ב' תנין דהדס שענביו מרובות מעליו פסול, ואין ממועטין אותו ביו"ט, ומפרש בגמ' שם דהא דאין ממועטין אותו ביו"ט הוא משום מתקן מנא, דע"י שממועט את ענביו הרי הוא מכשיר את ההדס למצוה, והרי זה דומה לתקון כלי.

ובגמ' שם בדף ל"ג ב' מיייתי ברייתא דאם עבר ומיעט ביו"ט כשר, והקשו האחרונים דאמאי לא הוי מצוה הבאה בעבירה.

ובשפת אמות שם בדף ל"ג א' כתב לדעת התוס' הנ"ל דהיכא שבשעת המצוה כבר כלתה העבירה ליכא פסול משום מצהב"ע אתי שפיר, דהכא בשעת המצוה כבר כלתה העבירה, אולם לדעת ר"ת דגם אחר שכלתה העבירה איכא פסול דמצהב"ע אכתי קשה אמאי כשעבר וליקטן כשר הא הוי מצהב"ע.

יבואר אם האיסור למעט ענביו ביו"ט מדרבנן

והנה הובא לעי' דמדברי רש"י בסוכה דף כ"ב מבואר דבעבירה דרבנן ליכא פסול דמצהב"ע, ולפ"ז יש ליישב הא דעבר וליקטן כשר, דהא דאין ממועטין ביו"ט מפרש בגמ' משום מתקן מנא, ופירש רש"י בדף ל"ג א' דאיסורו משום שבות, שדומה למתקן כלי ומכשירו, ומבואר דאיסורו רק מדרבנן, וכ"כ התוס' בשבת דף ק"ג א' ד"ה לא צריכא בסוה"ד, וביומא דף ל"ה א' ד"ה הני

מילי, ולפ"ז א"ש הא דלא הוי מצהב"ע, דכיון דאין האיסור למעט ענביו אלא מדרבנן, בדרבנן ליכא פסול דמצהב"ע.

אך אין זה מספיק, דהא נתבאר דברש"י בפסחים דף ל"ה לענין מצת טבל מבואר דגם בעבירה דרבנן איכא פסול דמצהב"ע, ולדבריו אכתי קשה אמאי עבר וליקטן כשר.

וכן הא דפירש רש"י דהאיסור למעט ענביו אינו אלא מדרבנן אינו מוסכם לכו"ע, ובמדרכי בריש פרק לולב הגזול סי' תשמ"ז כתב בשם ריב"א דמיעוט ענביו ביו"ט מתקן גמור הוא מה שמתקנו למצוה, ואיסורא דאורייתא הוי, ולפ"ז אכתי קשה אמאי כשר הא הוי מצהב"ע.

ובאמת במדרכי שם עמד בזה, וז"ל ופירש ריב"א דמתקן גמור הוא מה שנתקנו למצוה ואיסורא דאורייתא הוי, ולא מיפסיל משום מצוה הבאה בעבירה, עכ"ל. אך לא ביאר טעמא דמילתא אמאי לא הוי מצהב"ע.

יבואר דעבר וליקט ענביו אין העבירה בחפצא דמצוה

ולפי דברי הירושלמי הנ"ל, בהא דהקורע על מתו בשבת יד"ח אע"פ שהוא מחלל שבת, ולא אמרי' דהוי מצהב"ע מבואר היטב, דמבואר בירושלמי דפסולא דמצוה הבאה בעבירה הוא דוקא היכא שהעבירה היא בגוף החפצא שמקיים בו המצוה, כמו גבי מצה גזולה וכיו"ב, אבל היכא שרק הגברא עבר עבירה ואין העבירה בגוף החפצא, כמו היכא שקורע על מתו בשבת דהעבירה היא במעשה הגברא בשעת מצוה ולא בחפצא דמצוה, אין בזה פסול של מצהב"ע.

ולפ"ז א"ש הא דעבר וליקטן ביום טוב כשר, כיון דאין העבירה בעצם החפצא של ההדס, אלא במעשה האדם שמלקטן ביום טוב, ולהכי לא מיפסיל משום מצהב"ע, וכ"כ בשער המלך בהל' לולב פ"ח הל' ה', ובחז"י חת"ס שם.

ישוב סתירת דברי רש"י בדין מצהב"ע בעבירה דרבנן

ולפ"ז יש מקום ליישב הסתירה בדברי רש"י הנ"ל, דברש"י בפסחים דף ל"ה מבואר דהאוכל מצת טבל דרבנן אינו יוצא יד"ח משום מצהב"ע, וברש"י בסוכה דף כ"ב מבואר דאם עלה לסוכה שע"ג האילן יוצא יד"ח אע"פ שעבר על איסור דרבנן שעלה ע"ג האילן, דבאמת דעת רש"י דגם בעבירה דרבנן איכא פסולא דמצהב"ע, אך הא דבעלה לסוכתו שע"ג האילן יצא יד"ח משום דהתם אין העבירה בחפצא של המצוה כי אם דהגברא עבר עבירה בעלייתו לאילן, ובוה מבואר בירושלמי דליכא פסול דמצהב"ע.

יבואר אם מי שלא עשה העבירה גם פסול משום מהבב"ע

ונראה עוד דבהדסים ליכא למיפסל משום מצהב"ע, משום דלא איהו קא עביד העבירה אלא מי שעבד עבודת הארץ בשביעית ולא נפסל למצוה אלא למי שעשה העבירה כמבואר בגמ' סוכה דף ל' ע"ב שאמר רב הונא להני אוונכרי שלא יגזוהו הם ההדסים כדי שלא יהיו הם גזולים ויפסל משום מהבב"ע כמבואר ברש"י שם, אבל אם העכו"ם יגזלוהו אע"פ שבא לידם מחמת גזילת העכו"ם לא נפסל משום מהבב"ע ונראה שמי שלא עשה העבירה לא נפסל מצוותו משום מצהב"ע, אמנם יעויין במ"ב סימן תרמ"ט ס"ק ז' שהביא פלוגתת האחרונים בזה וביארו הגמ' שם בעניין אחר.

והנה לעניין ברכה על המצוה הרי גם להסוברים דלא חשיב מהבב"ע למי שלא עשה העבירה, אבל ברכה אין לברך עליה יעויין במ"ב סימן תרמ"ט ס"ק ז' שכתב בשם הגר"א דאין לברך בכל גוונא.

אמנם בסימן כ"ה ס"ק נ"ד כתב שאם הקונה מן הגזולן מכור לאחר שפיר יוכל לברך לכולי עלמא עו"ש.

בעניין מהבב"ע בספק איסור אם בוודאי לא קיים המצוה או שספק לא קיים המצוה

משום קנס כדי שתהא זהירה בכבוד שבת, דאם לא יצאה יד"ח מצות הדלקת נרות צריכה מעתה להדליק בכל שבת ג' נרות.

או דכיון דאיכא ספק אם קיימה מצות הדלקת נרות, מספק לא קנסוה.

שמעתי שנשאלו באשה שטעתה והדליקה נרות שבת בבהש"מ ר"ל, האם יצאה בדיעבד יד"ח מצות הדלקת נרות.

ונפק"מ להא דכתב הרמ"א בסי' רס"ג סעי' א' בשם מהר"ל שאשה ששכחה להדליק פעם אחת נרות שבת מדלקת כל ימיה ג' נרות,

יבואר במהבב"ע בשוגג אם יצא יד"ח

יש לזון בזה בתרתי, חדא משום מצוה הבאה בעבירה, דכיון דבין השמשותף הוי ספק שבת הרי אסור בשעה זו בעשיית מלאכה, וכיון שעברה והדליקה נרות בשעה זו הרי זה מצוה הבאה בעבירה, ולא יצאה בזה יד"ח הדלקת נרות.

ועוד יש לזון בזה, דאפשר דלאחר הזמן שאסור להדליק חשיב שעבר כבר זמן מצוות הדלקת נרות, ואע"פ שזמן קיום המצוה של הדלקת נרות עיקרה בשבת, מ"מ מעשה המצוה של הדלקת נרות זמנה כל זמן שאפשר להדליק, אבל לאחר הזמן שאסור להדליק אין זה רק חסרון היכ"ת להדליק, אלא שזמן זה חשיב שעבר זמן המצוה שזמן מצוותה אינה אלא שידליק קודם השבת.

יבואר אם מצוה הבאה בעבירה בספק עבירה אם חשיב מצהב"ע בודאי או רק מספק

והנה לענין אם הוי מצוה הבאה בעבירה, לכא' אין זה אלא ספק מצוה הבאה בעבירה, דהא על הצד דבין השמשותף אכתי יום הוא, לא עברה עבירה כלל, ושפיר קיימה מצות הדלקת נרות, ורק על הצד דבין השמשותף לילה הוא וכבר נכנס השבת הוי מצוה הבאה בעבירה, ולא קיימה מצות הדלקת נרות, וא"כ הוי רק ספק מצוה הבאה בעבירה.

יבואר אם מצוה הבאה בעבירה בספק עבירה אם חשיב מצהב"ע בודאי או רק מספק

אולם נראה דיש לומר דחשיב ודאי מצוה הבאה בעבירה, דמאחר ובין השמשותף הוי ספק שבת, ואסור מספק לעשות בו מלאכה, דספיקא דאורייתא לחומרא, א"כ הוי מצהב"ע בתורת ודאי, דכשעבר ועשה ספק עבירה, הרי הוא עבר על הדין דספק דאורייתא לחומרא, וא"כ נמצא שעבר על ודאי עבירה, וא"כ הכא שהדליקה בבין השמשותף ועברה על הדין דספק דאורייתא לחומרא, הוי ודאי מצוה הבאה בעבירה, ולא קיימה המצוה כלל, והוי כלא הדליקה נרות כלל.

וכה"ג יש להסתפק בקרא ק"ש במקום שיש בו ספק צוואה האם לא יצא יד"ח בודאי, ומשום דעשה איסור דספיקא דאורייתא לחומרא, או דספק יצא ק"ש, דאם אין כאן צוואה שפיר יצא יד"ח.

אלא דיש לזון דלדעת הרמב"ם דספיקא דאורייתא מה"ת לקולא ואינו אסור אלא מדרבנן, א"כ לא הוי אלא מצוה הבאה בעבירה בעבירה דרבנן, והאריכו בזה האחרונים אם איכא בזה פסול דמצהב"ע, עיי' לעי' בסימן הקודם משנ"ת בזה, ולהצד דלא אמרי' בזה מצהב"ע שפיר קיימה בדיעבד מצוות הדלקת נרות.

אמנם י"ל דספיקא דבהש"מ חמיר טפי ומודה הרמב"ם בזה דמדאורייתא לחומרא, דהא בין השמשותף הרי הוא ספיקא דאיקבע איסורא כמבואר בר"ן פרק יו"כ שכתב דתוספת יו"כ מוסיף חוץ מן הזמן שצריך לפרוש בבהש"מ, דספיקו חייב אשם תלוי, וכיון דכתב דחייב בו אשם תלוי ס"ל דחשיב איקבע איסורא, ובאיקבע איסורא גם להרמב"ם ספיקו להחמיר, שהרי חיוב אשם תלוי אינו אלא באיקבע איסורא ואי ספיקו להקל אמאי מביא אשם תלוי, וע"כ דבזה ספיקו להחמיר כמבואר ברמב"ם סוף פ"ט מטומאת מת.

וא"כ בענייניו שהדליקה הנרות בשוגג תלוי בנדון זה, דלדעת המהרי"ט אלגאזי דבשוגג לא הוי מצהב"ע שפיר קיימה מצות הדלקת נרות, אבל לדעת הפרי יצחק דגם בשוגג הוי מצהב"ע לא קיימה מצות הדלקת נרות.

יבואר מהבב"ע באיסור גברא ואינו איסור חפצא

אמנם יש לזון דלא חשיב הכא מהבב"ע בודאי, דהא הובא לעי' הא דמבואר בירושלמי בהא דהקורע על מתו בשבת יד"ח אע"פ שהוא מחלל שבת, ולא אמרי' דהוי מצהב"ע, ומבואר בירושלמי דהטעם בזה הוא, דפסולא דמצוה הבאה בעבירה הוא דוקא היכא שהעבירה היא בגוף החפצא שמקיים בו המצוה, כמו גבי מצה גזולה וכיו"ב, אבל היכא שרק הגברא עבר עבירה ואין העבירה בגוף החפצא, כמו היכא שקורע על מתו בשבת דהעבירה היא במעשה הגברא בשעת מצוה ולא בחפצא דמצוה, אין בזה פסול של מצהב"ע.

וא"כ הכי נמי הרי העבירה היא רק במעשה הגברא שחיללה שבת בהדלקת נרות ואין העבירה בחפצא דמצוה, והרי זה ממש דומה לקורע בשבת דלא הוי מצהב"ע, דמה לי איסור קורע ומה לי איסור הבערה בשבת, דבתרומיהו אין האיסור בחפצא דמצוה ולהכי לא אמרי' בזה מצהב"ע.

ובאמת הכא שעבר רק על עבירת ספק [אפילו בשאר איסורים דהוי האיסור בחפצא י"ל דלא הוי מצהב"ע], דנהי דאמרי' דחשיב מצהב"ע בתורת ודאי כיון דעבר על הדין דספק דאורייתא לחומרא, מ"מ לא חשיב אלא כאיסור גברא ולא דהחפצא אסורה, דהא אין כאן ודאי חפצא דאיסור, אלא דבכל ספק

שיש לו מיתרין, משום דאין המתיר עתיד לבא בודאי, והקשה דל"ל האי טעמא, דמ"מ, אם היא טריפה אין לה מיתרין, ואם אינה טריפה אינה צריכה ביטול כלל. וכתב הצמח צדק לתרין, דאוכל ספק טריפה, אפילו אם כלפי שומאי גליא שאינה טריפה, מ"מ אוכל דבר איסור, דספיקא דאורייתא לחומרא, וגם האיסור הזה צריך ביטול, עיי"ש, ועיי' בקובץ הערות סי' מ"ב אות ד' שהאר"ך בדבריו. וכ"כ גם הגרש"ש בשערי ישר ש"א פ"ג ע"ש.

ויל"ע היכא שנתכוין לאכול איסור, וכגון שנתכוין לאכול מצה של טבל ולבסוף נמצא שזה היה מצה של חולין האם נימא דלא יד"ח, דהא איהו נתכוין לאכול איסור, ומסתברא דבזה לא חשיב מהבב"ע וא"כ הכי נמי היכא שאכל רק ספק איסור ונמצא שלא היה איסור דנימא דלא חשיב מהבב"ע, ונראה דנתכוון לאכול בשר חזיר אפשר דאינו חשוב מהבב"ע, אבל כשיש ספק ואסור לאכלו מספק בזה חשיב שפיר מהבב"ע ולהכי כיון שהיה אסור להדליק בבהש"מ הרי זה מודאי עבירה.

¹ והעירני ידידי הבה"ח ר' אריה נודדני"י מהא דכתב השו"ע סימן ע"ז ס"ח קרא במקום שראוי להסתפק בצוואה ומצאה אחר כך צריך לחזור ולקרות ובה"ל כתב בשם הפמ"ג שאם הלך ולא בדק צ"ע אם יחזור מיתפלל ולכאורה הרי קרא ק"ש במקום שאסור לקרות מספק בלא בדיקה ולמה לא חשוב מהבב"ע ובאמת יש לעיין בזה שנסתפקו התוס' הובא בשו"ע סימן קפ"ה ס"ד לעניין בירך ברכת המזון במקום שהיה ראוי להסתפק בצוואה ומצאו צוואה שאינו חוזר וקורא אמאי לא חשיב מהבב"ע ע"ז ע"נ.

² ויעיין בשער המלך פ"ט מטומאת מת שהקשה דבר"ן ריש פרק המביא בביצה מבואר דבהש"מ אינו אסור מן התורה להרמב"ם יעו"ש מש"כ בזה, ויעיין בקהלות יעקב ביצה סימן כ"ב שהאר"ך בזה.

³ יעויין ברש"ש שבת דף לא עמוד ב' ובהדלקת הנר. שהביא מה שדקדק ברעק"א מדוע לא תני ובגר כאינך אחריו, וכתב דמכאן רמז למש"כ בתיקוני זרז שהבעל צריך להזכין הנרות להדלקה ולכן כתב שהאשה אינה אלא מדלקת הנר. ולענ"ד דזה אין סברא דליהוי להו עונש מיתה בעבור שאינן נזהרות להדליק אה"ל. שהוא אינו רק מד"ס דבשלמא נדה היא בכרת עישה הטבולה לחלה במיתה ביד"ש אמת הוא שכל העובר עד"ח חייב מיתה ביד"ש אבל לחשבה בהדי הני אין לנו, לכן כתב דהמונה בכאן על שאינן זירות כהד"ה נ"מבע"י ומחללות את השבת באיסור סקילה, עכ"ד.

אמנם בתוס' שבת דף כה עמוד ב' מבואר דלא כדבריו שכתבו בהא דאמרו ש"מ הדלקת נר בשבת חובה ופי' התוס' דהיינו במקום סעודה דחובה היא שישעוד במקום הנר משום עוננו, אבל מהדלקת נר גופיה לא הוה פריך אביי דפשיטא דחובה היא דהתנן (לקמן דף לא) על ג' עבירות נשים כו' על שאינן זירות בהדלקת הנר, ומבואר להדיא שפירשו דעל ביטול מצוות הדלקת נר בשבת נשים מתות בשעת לידתן והיינו טעמא כמו שאמרו היא כבתה נרו של עולם צריכה להדליק נר שבת לתקן אותה חטא שעונשה היה מיתה. ואפשר שכוונת התוס' דבמשנה זו מבואר שיש מצוה של הדלקת הנר בשבת אבל מיתתו הוא על מה שמדליקין באיחור ביום השבת.

ושמענו מבעל החוט השני זצ"ל שאמר כי גם מי שאיחר מאוד באונס מלהדליק את הנרות מעשר דקות לפני השקיעה אין להדליק את הנרות, ומי שפחד אלוקים נגד עניו צריך להיזהר מאוד שלא להיכשל בחמורות שבתמורות.

⁴ והנה אם נימא דהעובר על ספק דאורייתא לחומרא עשה איסור בודאי, דעבר על הדין דספק דאורייתא לחומרא, לכא' הוא הדין אם לבסוף יתברר שאין כאן איסור מ"מ איהו עבר איסור, וכ"כ בשו"ת צמח צדק הקדמון סי' ס"ט, דהביא שם קושית חתנו בעל עבודת הגרשוני במ"ש הרשב"א [תורת הבית בית ד' ש"א] דספק טריפה לא מיקרי דבר

מחוייב האדם להחמיר ולחשוש לאיסור, וא"כ לא הוי אלא כאיסור גברא, ולא חשיב מהבב"ע.

אלא דאכתי צריכין להך סברא דאיסורי שבת לא הוי אלא איסור גברא, ולא אמרי' בזה מצהב"ע, כי היכא דבתורת ודאי נימא דקיימה מצוות הדלקת נרות.

יבואר אם המדליק נרות שבת בשבת בשוגג האם קיים מצוות הדלקת נרות או שאינו זמן הדלקת נרות כלל

ולענין אם חשיב שכבר עבר זמן המצוה, יש להוכיח דבבהש"מ אכתי לא עבר הזמן, שהרי במג"א סימן רס"ג ס"ק י"א הביא את דברי מהר"ש שכתב בשם מהר"מ ז"ל שאם הגיע זמן בין השמשות ולא הדליקה עדיין את נרות השבת, מותר לה לומר לנכרי להדליק את הנרות ותוכל האשה לברך על הדלקה זו. ומבואר דבכין השמשות אכתי לא עבר זמן המצוה.

ובמ"ב בס"ק כ"א הביא שבספר דרך החיים ובגליון רע"א חלקו על דברי המ"א, וטעמם דהא אין שליחות לעכו"ם, ואיך תקיים מצוותה על ידי

הדלקת הגויי, אבל משמע דבלא"ה מוודו לדברי המ"א דמקיימת בזה מצות הדלקת נרות, ומבואר כנ"ל דגם בזמן בין השמשות אכתי לא עבר זמן המצוה.

אבל בשבת גופא אכתי יש לעיין אם עבר זמן המצוה, וכגון מי שלא הדליק נרות בערב שבת, והוצרך להדליק הנר לצורך חולה שיש בו סכנה, האם יכול [ואפילו ראוי] לכון בנרות אלו גם למצות הדלקת נרות ויברך על הדלקת נרות, או דבשבת ודאי דעבר זמן המצוה ואינו מקיים בזה מצוה כלל וצ"ע.

והנה בנידון המ"א והדרך החיים ורע"א באשה שהתאחרה עד זמן בין השמשות אם רשאית לומר לגוי להדליק את הנרות והיא תברך על הדלקה זו, לענין דיעבד אם עברה ואמרה לגוי להדליק את הנרות, יל"ע אם קנסה מספק שתהא צריכה מעתה להדליק עוד נר, דלכא"ו היא ספק קיימה מצות הדלקת נרות, דלפי דעת המ"א שפיר קיימה את מצות הדלקת נרות ואין לקנסה, אבל לדעת הדרך החיים והרע"א דלא קיימה מצות הדלקת נרות בזה לכא"ו היה ראוי לקנסה, ואפשר דלענין הקנס כיון דספק דרבנן לקולא שפיר נקטינן דקיימה מצות הדלקת נרות ואין לקנסה.

בענין חתן ביום חופתו אם פוטר מתחנן

אמנם כבר ביארו מונת הראב"ד שלא אמר כן אלא בברכת להכניסו, אבל בברכת המילה גם הראב"ד מודה שמברכין קודם המילה, וביאר באבי עזרי שלא חשש כן הראב"ד אלא בברכת להכניסו שהיא ברכת השבה, אבל בברכת המילה שהיא ברכת המצוות שאי אפשר לכרך אלא קודם המצוה בזה לא חיישינן להכי, וס"ל להראב"ד דברכת אירוסין הוא ברכת השבה כהרא"ש, ולפ"ו נמצא דבאמת גם במילה הוי לן לחוש שמא לא ימולו בסוף, אלא דלא חיישינן להכי בברכת המצוות, וא"כ כ"ש שלא נחוש כן לגבי תחנן.

ובאמת פשוט דלא חששו רק לברכה לבטלה אבל לפטור מתחנן כיון שאינו מצוי כלל שתחזור בה שפיר פוטר מתחנן.

והעירוני שמרן החזו"א זצ"ל הוי ס"ל דכל זמן שלא נשא אשה אינו חתן לפוטרו מתחנן, ולא דמי לברית שחיובו דווקא ביום זה, אלא שאמר בדרך הלצה מי אומר שישא אשה, ומרן החזו"א היה רגיל לדבר בדרך חדוד אע"פ שכוונתו היה שעדיין אינו חתן ורק לכן אינו פוטר מתחנן.

ובני יקירי הרב הגאון ר' יעקב שליט"א אמר דבעל ברית הוא יו"ט שלו כיום הקרבת הקרבן, וביום הקרבת הקרבן הוא יו"ט מתחלת היום כמו שמצאנו בערב פסח, וכמו יום של קרבן העצים, אבל חתן אינו יו"ט אלא מאימתי שנעשה חתן, וקודם שנעשה חתן אינו יו"ט ידידי.

יבואר קושיית הפמ"ג אמאי אומרים תחנן בערב שבת שחרית

ובאמת יש לעיין בכל ענין שהוא יו"ט ידידי אם גם בתחלת היום אינו אומר תחנן, והנה בפמ"ג סימן קל"א משב"ז ס"ק י"ה הקשה אמאי בערב שבת אומרים תחנן בשחרית, מ"ש מחתן ביום חופתו שאין אומרים תחנן מן שחרית, ואפשר דס"ל שהרי השבת הוא בן זוגו של כנסת ישראל, וכביכול כלל ישראל נשאים לקב"ה ביום השבת, וכמש"כ השל"ה מסכת שבת פרק נר מצוה זו"ל והנה, בערב שבת צריך להכין סעודות לכבוד הלילה ולכבוד היום, כאילו היינו אומרים, סעודת אירוסין וסעודת נישואין. וכל זה צריכין להיות מוכנים קודם שקוראין הכלה או המלכה לסעודתה. על זה אמר 'נצא לקראת כלה מלכתא', כלומר, נצא במרוצה להכין סעודת אירוסין וסעודת נישואין. והרי א"כ הרי זה כיום החופה שאין לומר בו תחנן, כל זה נראה בכוונת קושיית הפמ"ג, ולמעשה כל ישראל נוהגין לומר תחנן בערב שבת בשחרית.

שחרית מדי בוקר בבית הכנסת בבתי ראנד פעם ביום ששי ירד שם לפני התיבה יהודי מחסידי זידיטשוב וכמנהגם של בני עדתו בכל ערב שבת קודש דילג על אמירת סדר תחנן והציבור אחריו כשסיימו את התפילה פנה הגר"א קוטלר אל הקהל בשאלה מדוע לא אמרו היום תחנן הרי בהלכה לא נזכר שלא יאמרו תחנן ביום ששי נענה אחד הלומדים רבי יעקב מנחם פריינד והשיב לו כי אמנם בשו"ע ובנושאי כליו לא נזכר במפורש מנהג כזה אולם מקושיית הפרי מגדים קלא מ"ז ס"ק בדיני מניעת אמירת תחנן כשיש חתן בביה"כ לרבות ביום החופה שחרית, שהקשה בתוך דבריו בערב שבת שמוסיפין מחול על הקודש כשעדיין ודאי יום תוספת קדושה כלשהי מכל מקום מקצת יום שבת הוא והפמ"ג באותו סעיף קטן אינו מתרץ קושיא זו וקושיית הפמ"ג היא גם כן מקור שלא לומר תחנן עכ"ד.

ראינו להביא מה שהובא בגליון הקודם משום תוספת דברים שנתברר בזה.

הנה שמעתי שמרן הגר"ק זצ"ל התפלל מנחה ביום חופתו אצל מרן החזו"א והיה שם הגאון ר' דוב וינטרויב זצ"ל שהיה ביום ז' של שבועת ימי המשתה שלו, והגר"ק התפלל ליד מרן זצ"ל והגר"ד ויטרויב התפלל מאחור ואחר חזרת הש"ץ כשאמרו לומר קדיש, והיה סבור החזו"א שאין אומרים תחנן משום הגר"ק ואמר מי אומר שיתחנן ואינו פוטר מתחנן, ואמרו לו שיש חתן ביום ז' שלו ולא אמרו תחנן.

ומבואר דס"ל שחתן ביום חופתו חשוב יו"ט שלו אע"פ שעדיין לא נשא אשה, אבל מאחר וביום זה עומד לישא אשה הרי הוא יו"ט שלו שלא יאמרו תחנן במקום שמתפלל, אלא שסבר מרן החזו"א דמי ערב לנו שיתחנן בו ביום, ולכן אומרים תחנן ביום חופתו.

והעירוני דלכאורה קשה אמאי כשיש בעל ברית אין אומרים תחנן לפני הברית ולא אומרים מאן ימר שיעשו הברית ביום זה, ואפשר דכיון שחייבים למולו היום שהוא שמיני, או אפי' מילה שלא בזמנו כיון שאסור לאחר, להכי לא חיישי' שמא לא יעשו הברית היום, אכן גם אסור לעכב הנשואין שהרי חייב לישא אשה, אלא שאם רוצה לעסוק בתורה יכול להתעכב, אבל כל שכבר קבע זמן לנשואין אסור לעכב אפי' יום אחד ממצוה רבה זו.

יב' שי' הראב"ד שמברכין ברכת אירוסין אחר הקדושין שמא תחזור בה

והיה אפשר לומר דכיון שזה תלוי בדעת האשה אינו מוכרח שישאנה, והרי הראב"ד בהשגות על הרמב"ם פ"ג מהלכות אישות הלכה כ"ג כתב להשיג על הרמב"ם שכתב דמברכין ברכת אירוסין לפני הקדושין כדין כל ברכות המצוות, וכתב הראב"ד אין אנו אומרים כן אלא מקדש ואחר כך מברך, והטעם מפני שהדבר תלוי בדעת אחרים שאם תמשך האשה ולא תרצה לקבל הרי הברכה לבטלה, עכ"ל, וא"כ אפשר דהוא הדין דאינו פוטר מתחנן שמא לא תסכים לנשואין.

אמנם הראב"ד שם כתב עוד, וזה הטעם לברכת האב שמברך להכניסו בבריתו של אברהם אבינו, עכ"ל. ומבואר שגם במילה חיישינן שמא לא ימולו אותו, ולהכי מברך אחר המילה, וא"כ גם במילה היה לנו לחוש שלא לומר תחנן קודם המילה.

^ה ובדעת המג"א צריך לומר דס"ל דבשליחות מעשה יש שליחות לעכו"ם ושפיר קיים מצוותו, וכמבואר במג"א סימן תמ"ו דמוהני שריפת חמץ ביו"ט על ידי עכו"ם לקיים מצוות תשבתו, וגם שם הקשה הרע"ק על המ"א דאין שליחות לעכו"ם יעו"ש.

^א וכה"ג נסתפקו הלומדים במקום ששכח להדליק נר חנוכה בערב שבת ובשבת היה צריך להדליק נר לצורך חולה שיש בו סכנה אם יכול להדליק לשם נר חנוכה ולצאת בו יד"ח ובה פשיטא שאינו יוצא בה משום דכל היכא דהרואה אומר לצרכו אדלקה לא יצא יד"ח וכשמדליק בשבת הרואה אומר שהדליקה לצורך חולה שיש בו סכנה אבל בהדלקת נר שבת ליכא חסרון בהרואה אומר לצרכו אדלקה ולהכי אפשר דיוצא יד"ח בזה.

^א ושמעתי שסיפר הגאון ר' אורי פריינד שליט"א שבאחד מביקוריו של מרן הגר"א קוטלר זצ"ל בירושלים כשהתארח בבית חותנו מרן הגר"א מלצר והלך יחד עמו להתפלל

אמנם יעויין בבאר היטב אורח חיים סימן קל"א ס"ק י"ד שכתב וז"ל ובינו החופה אף על פי שאינו נכנס לחופה עד הערב אין נופלין על פניהם בשחר, מהרא"י סימן פ' ופר"ח חולק עליו, וכתב מסתברא לי כל שלא נכנס לחופה נופלין על פניהם ע"ש, ועיין כנה"ג ובמ"א ובהלק"ט ח"א סימן כ"א, עכ"ל, ובמ"ב ס"ק כ"א כתב דחתן ביום חופתו היינו משעה שנכנס לחופה, ויש מקילין גם בשחרית קודם החופה שלא לומר תחנון עכ"ד.

בעניין אם שביעה מחייבת בברכה"מ גם במקום שהאכילה אינה מחייבת

יבואר דהרא"ש מייירי כשלא אכל כדי שביעה

והתני יקירי הרב הגאון ר' משה מן שליט"א דחה רא"י, וזו, דאפשר דהרא"ש מיייתי ראייה מאכל כזית ולא שבע, דג"כ חייב בברכה"מ מדרבנן, וכל זמן שלא נתעכל המזון הרי הוא מברך ברכת המזון, אע"פ שבכה"ג אינו מברך על השביעה, שהרי לא שבע, אלא הרי הוא מברך רק על האכילה, ושמעינן מהא דכל זמן שהאכילה קיימת הרי הוא מברך, וזוהי הוכיח הרא"ש דהכי נמי כל זמן שהאירוסין קיימים הרי הוא מברך ברכת אירוסין, אבל באמות אם שבע מאכילתו אפשר דשפיר מברך על השביעה לחוד גם אם אכילתו כבר אינה קיימת לברך עליה, וכסברת הרעק"א.

יבואר בעניין הזכרת שבת וי"ט כאכל בערב שבת ומברך בשבת

ולכאורה יש להביא ראייה דשביעה אינה מחייבת לחוד, שהרי נחלקו הראשונים באכל בערב שבת ומברך ברכת המזון בליל שבת או בליל יו"ט אם מזכיר של שבת וי"ט בברכת המזון, ונחלקו אם אזלינן בתר שעת אכילה שהיא המחייבת לברך ברכת המזון, או בתר שעת הברכה, ואי נימא דהשביעה לחוד מחייבת בברכת המזון למה לא יזכיר של שבת בברכה"מ, הרי גם השביעה מחייבת, וגם זמן הברכה הוא בשבת, וא"כ בוודאי יזכיר של שבת, וע"כ דהאכילה היא מחייבת, ולהכי נחלקו אם אזלינן בתר המחייב ברכה"מ או בתר שעת הברכה בפועל, וראיתי בספר אמרי בינה או"ח סי' ט"ו שעמד בזה.

בעניין אם מותר להטיל לים חמץ שכתוב עליו שם ד' ולקיים בזה תשובתו ולא יעבור על לאו דמחיקת ד'

ואפי' הרמ"א בתשובה ק' שהובא בגליון הקודם שכתב דאין עוברים על לאו דמחיקת ד' במגלת סוטה משום דאינו דרך השחתה, אבל לא כתב שהוא גרמא, ומבואר דלא חשיב ליה גרמא.

יבואר הא דאמר רבי ישמעאל גדול עונש האחרון מן הראשון

ויש להקשות עוד ממה שאמרו בגמ' שבת דף קט"ו ע"ב תנו רבנן הברכות והקמיעין אף על פי שיש בהן אותיות של שם ומעניינות הרבה שבתורה אין מציילין אותן מפני הדליקה אלא נשרפים במקומן [הן ואזכרותיהן], מכאן אמרו כותבי ברכות כשורפי תורה, מעשה באחד שהיה כותב בצידן באו והודיעו את רבי ישמעאל והלך רבי ישמעאל לבדוקו כשהיה עולה בסולם הרגיש בו נטל טומוס של ברכות ושקען בספל של מים, ובלשון הזה אמר לו רבי ישמעאל גדול עונש האחרון מן הראשון, ע"כ, ומבואר דמה ששקע הקמיעין במים עבר על מחיקת ד', וצ"ב מ"ש דטבילה של מצוה שריא, ולא חשיב אלא גרמא.

יבואר דאם מתכוין למחוק את השם לא הוי גרמא

והיה מקום לומר דהיכא דמתכוון למחוק לא חשיבין ליה גרמא, אבל בסברא צ"ע לומר כן, דאי משום המעשה לא חשיב גרמא, אמאי בכוונתו למחיקה משוי ליה כמעשה דמחיקת ד'.

וכן שמעתי ליישב קושיית האדחיעזר ח"ב סימן מ"ח שהקשה בשם גדול אחד אמאי לר"ל דס"ל בב"ק כ"ב אשו משום ממונו וכל שנעשה אחר ההדלקה שלו לא נחשב כח, ועי' בנמוק"י שם מה דמקשה לענין הדלקת נר בשבת דלר"ל לק"מ מה שבויער האש מעצמו בשבת עיין שם, א"כ מאי קאמר כיון דאיכא מוזהא אחת לא אפשר הא יכול להדליק רחוק ממקום המוזהא ואז מה שישורף אח"כ המוזהא לא הוי כח ולא יהי' רק כמו גרמא דשרי, ודוחק לומר דגם מצות שרפה דושרפת בעינן כח דוקא ולר"ל צריך שידלוק כל השלל והעיר בעצמו.

ושמעתי בשם הגאון ר' צבי יהודה אדלשטין שליט"א שאמר דהיכא שמתכוון לשרוף ולאבד השם אסור גם בגרמא זו, שהרי התורה אמרה

כתב הרא"ש כתובות פרק א' סימן י"ז וז"ל כתב רב שרירא בתשובה המברך ברכת אירוסין בבית חתנים בירך ברכה שאינה צריכה לו, ועובר משום לא תשא. ורבינו נסים הורה אם לא בירך ברכת אירוסין יברך בשעת נישואין עם ז' ברכות, וכן מסתבר, וכן מצאתי בנימוקי הרב ר' יונה ז"ל שכתוב משמו, ודימה אותו למי שלא בירך אחר אכילתו שחזר ומברך אחר המזון כל זמן שלא נתעכל המאכל שבמעיים, וכן ה"נ אף על פי שעבר זמן מרובה כל זמן שלא נגמר ההיתר מברך, וכיון שאין ההיתר נגמר אלא ע"י חופה יכולין לומר הברכה בשעת הנישואין, עכ"ל.

ושמעתי מהגאון ר' נפתלי שטרנבוך שליט"א להעיר, דאי נימא דהשביעה מחייבת גם בלא אכילה כמו שנסתפק בגליון רעק"א או"ח סי' קפ"ו לענין קטן שאכל ועדיין שבע כשהוא גדול דיהא חייב בברכה"מ מן התורה, דהשביעה לבד מחייבתו בברכה"מ, א"כ מאי מיייתי ראייה מהא דמברך ברכה"מ כל זמן שהוא שבע, הרי השביעה עצמה מחייבת בברכה"מ, אבל ברכת אירוסין שהוא מברך על האירוסין שעשה, מאן יימר שאפשר לברך אפילו לאחר האירוסין, דלמא רק בשעת האירוסין יכול לברך.

ולכא' מוכרח מזה דס"ל להרא"ש דאין השביעה לבד מחייבת בברכה"מ, אלא האכילה מחייבת אם הוא עדיין שבע מאותו אכילה, וא"כ שפיר הוכיח דגם ברכת אירוסין אפשר לברך אפילו לאחר האירוסין כל זמן שלא נגמר ההיתר.

בגליון הקודם כתבנו בעניין מי שהיה ברשותו עוגה של חמץ שכתוב עליה שם ד' ומצאוהו בפסח, ולא מכרו החמץ שברשותם לגוי, האם מותר לשרפו לקיים מצוות תשבייתו.

וכתבנו שאסור משום דאין עשה דתשבייתו דוחה ל"ת דלא תעשון כמו שעשה של שריפת עיר הנדחת לא דחיא לאו דלא תעשון כן לד' אלוקים, וכתבנו דזירקנו לים ובוה יקיים תשבייתו כמו שאמרו מפרר וזורה לרוח או מטיל לים, ונחלקו אי סגי להטיל לים בלא פרוז, ועכ"פ לשיטות אלו יקיים בזה תשבייתו ולא יעבור על לא תעשון כן לד' אלוקים כמו שאמרו בגמ' שבת דף ק"ב ע"ב דטבילה של מצוה מותר אפי' ששם כתוב על בשרו משום דאינו אלא גרמא, וגרמא שרי, והכי נמי לא יהא אלא גרמא ולצורך מצוה דתשבייתו שרי.

יבואר דמעשה דדוד שכתב שם על חספא והניחו בתהום מבואר דלהכניס שם לתוך מים לא הוי גרמא

והעירני הגאון ר' יעקב יונס שליט"א שהרי במגלת סוטה אמרו שהתירו למחוק שם השם על המים להטיל שלום בין איש לאשתו, ומשמע מזה שהטלת שם שמם למים הוא מחיקה ואינו גרמא.

והכי מבואר בגמ' סוכה דף נ"ג עמוד א' אמר רבי יוחנן וכו' בשעה ששרה דוד שיתין קפא תהומא ובעא למשטפא עלמא, אמר דוד מי איכא דידע אי שרי למכתב שם אחספא ונשרדיה בתהומא ומנח, ליכא דקאמר ליה מידי, אמר דוד כל דידע למימר ואינו אומר יחנק בגרונו, נשא אחיתופל קל וחומר בעצמו, ומה לעשות שלום בין איש לאשתו אמרה תורה שמי שנכתב בקדושה ימחה על המים לעשות שלום לכל העולם כולו על אחת כמה וכמה, אמר ליה שרי, כתב שם אחספא ושדי לתהומא וכו'. ומבואר דלא שרינן למשדיה חספא דכתוב עליו שם ד' אלא לבתר דיליף ק"ו מסוטה, וע"כ דחשיב מחיקת ד' במעשה. וברשי"י במכות דף י"א א' כתב בהדיא דספיקו של דוד היה פן ימחקוהו המים ועובר משום ואבדתם את שמם לא תעשון כן, ומבואר דכשמכניס השם לתוך המים לא הוי רק גרמא.

יבואר אם יש לומר דרך לעניין רציחה וממון הכובש במים חיים אבל לעניין איסורין אינו חשוב כמעשה

אבל יעו"ש שנתקשה מגמ' דסנהדרין הנ"ל וז"ל אך צ"ע מסנהדרין דף ע"ו ודף ע"ז כבש עליו לתוך המים דחפו לתוך המים כו' דדמי לזה שהכניס בשורו למים והמים מוחקים את השם ומחייבין ליה שם (ואפשר דדוקא למיתה נתרבה מצמצם וגלי קרא, ובנוקין ילפינן מקו"ח שעשה בו שוגג כמזיד ואונס כרצון, משא"כ בשארי איסורין, אבל תמוה הדבר שיהי' דין איסורין קילא מדין חיוב מיתה), והרשב"א בשבת שם כתב דלא דמי למקרב את כיבויו משום דאם יפלו שם ניצוצות או מגיע שם הדליקה ודאי תכבה, אבל כאן איפשר דלא ימחק, שאלו ודאי נמחק היינו כמשפסף, שהרי הוא נותן ידו במים, אולם ד' הרשב"א תמוהים וצריכים ביאור דהא איך מדמה הגמרא שם גרמא לגרם כיבוי שבדאי יכבה, וגם אם הי' נמחק בודאי הוי כמשפסף בידים, א"כ מאי ענין זה לגרמא, ועי' בשו"ת בית אפרים סי' ס"א, וצ"ל בכונת הרשב"א דאותו רגע שנותן ידו לתוך המים אינו בודאי שימחק ורק אחרי כן הוי גרמא, וכו' עכ"ל.

ומבואר דהתיר להניח הכתבי הקדש בקרקע והוא הדין במים כל היכא שאינו מכוון למחיקה, וחשיב ליה גרמא, ולדבריו הוא הדין להניח העוגה של חמץ שכתוב עליה שם ד' במים יהא שריא, דכל שאינו נמחק מיד חשיב ליה גרמא ושריא.

יבואר דאם השם כתוב על דף כיון שהדרך שנמחק מיד לא הוי גרמא

והיה מקום לומר עוד, דרך בשם על בשרו חשיב גרמא כיון שאינו נמחק מיד, אבל בשם שכתוב על דף הדרך הוא שנמחק מיד ולהכי לא חשיב גרמא, ולכן בההיא דרבי ישמעאל שהיה השם כתוב על דף היה אסור ליתנו במים דאינו חשוב גרמא, ושו"ר שכ"כ בחזון יחזקאל שם, אבל בההיא דדוד המלך אכתי קשה, דהתם כתב שם על חספא, ובחספא אפשר דאינו נמחק מיד, וא"כ הוי גרמא.

ואשריהם תשרפון באש ובוודאי לא אמרה תורה שצריך להדליק כל חלק וחלק מהאשירה, אלא שורפו כדרכו, ועל זה אמרו לא תעשון כן לד' אלוהיכם, דגם בזה עובר בלא תעשון, אבל במקום שאינו מתכוון למחיקה בזה חשיב גרמא ושריא.

יבואר דהיכא שמניח את השם במים זמן מרובה לא הוי גרמא

ואפשר לומר דשאני מחיקת ד' במגלת סוטה, וגם באותו שהיה כותב קמיעין בצידן שישקע הקמיעין במים ואמר לו ר' ישמעאל גדול עונש האחרון מן הראשון, דמשמע שהוא מחיקה בידים, דהתם משקעו במים על מנת להשאירו שם, ובוה חשיב מחיקת ד' בידים, אבל היכא שיוצא מן המים מיד אינו חשוב מחיקה בידים, שאינו ברור שימחק מיד, ולהכי לא חשוב כמעשה בידים אלא גרמא.

ולכאן יש להביא ראיה לסברה זו דכל שמושהו במים חשיב כמעשה גמור, מהא דאמרו בסנהדרין דף ע"ו ע"ב כבש עליו לתוך המים ומת חייב, וכן הוא בנוקין כמבואר שם, ומבואר דהכובש לתוך המים חשיב מעשה גמור לחיבו מיתה ותשלומין, וא"כ הכי נמי חשיב מעשה גמור למחיקת ד', ולפ"ז המטיל עוגה שכתוב עליה שם ד' לים הרי לאחר זמן ימחק שם ד' מהעוגה בשרייתו במים וחשיב מעשה גמור ואסור כהכובש במים שחשוב כמחיקת ד' לענין מגלת סוטה ולענין אותו אדם שכתב קמיעין בצידן.

והנה באחיעזר שם נשאל לענין אם אפשר לקבור כתבי הקדש בקרקע, שהרי לאחר זמן הוא נמחק שם, וכתב וז"ל דקבורה מותר, דהכליון שיהי' בקרקע הוא רק גרמא, והיא גרמא רחוקה מהא דשבת בנודמנה לו טבילה של מצוה דמכניס בשורו עד השם למים ויומחק בודאי לזמן קרוב דהא מוקמינן שם בדיו לחה, וכן משמע שם מדלא משני הגמרא שם דלהכי שרי גבי שם דהו"ל דבר שאין מתכוין אלא ודאי דהוי פסיק רישא וכו' עכ"ל. ומבואר דס"ל דגם להכניס במים ולהשהותו שם אינו אלא גרמא שהרי המניח בקרקע לזמן הרי הוא מוחק ד' לאחר זמן.

חיזוק לימוד המוסר שהוא הראיה חושית של האדם לבחור בטוב

מיד בלא מים וכי לא היית בולע, והסכים שהיה בולע, כל כוחו של היצה"ר הוא להוסיף ספיקות לאדם דאי הבהירות בדברים שבקדושה הם הגורמים לכל החטאים. וככל שהאדם מגדל בקרבו את הבהירות של עניני הקדושה הוא מתהלך במהלך אחר מרומם יותר ונעלה יותר, וכמו שאצל גדולי ישראל אחרי ששאלו אותם היה נראה כ"כ ברור התשובה עד שאין ידוע מה השאלה מעיקרא, מפני שאצלם הראיה ברורה ביותר, וזהו דאמרה תורה ראה אנוכי, לא ידיעה פשוטה אלא ידיעה חושית, והשיבות אל לבבך ידיעה הקבועה בליבו של אדם כמו ראה וכוה"ג בכל תהלוכות החיים הכל ברור לו בהנהגה הנכונה, וכשאנו ברור כשאדם יש לו ספיקות הוא רח"ל מבולבל ברשת היצה"ר.

וזהו שאמרה תורה, ראה, תראה שהאדם השומר מצוות הוא המאושר ושאינו שומר אינו מאושר, וגדולי ישראל חיזקו מאוד את לימוד המוסר, כי ע"י לימוד המוסר נקבע בלב האדם הראיה החושית של עניני הקדושה, ועניני העבודה ואם היה ברור לנו שע"י לימוד המוסר א"א להגיע לשום הנהגה ברורה ונכונה היינו לומדים כראוי מוסר, אם היה ברור לאדם כי לא ללמוד מוסר ר"ל לא לקרוא את שמע דהוא חובה ממש היה לומד ועולה כראוי בידיעת ד' ית'.

בימי האלול ככל שברור לאדם יותר גודל הימים הקדושים והנפלאים הללו הידיעה אצלו רחבה יותר והנהגתו היא בדרגה אחרת ומרוממת יותר, והעבודה שלו נעשית באופן נעלה יותר וכמו שבערב ר"ה וערב יו"כ כל אדם מבין כי הנהגה צריכה להיות בדרגה אחרת מפני שהראיה והידיעה באותם ימים רחבה יותר, כן הוא בכל ימי האלול, וככל שהאדם מרחיב את הידיעה בקרבו כן הנהגתו היא ברמה ובדרגה מרוממת ונעלית ועי"כ הוא משפיע לכל השנה אח"כ שפע ברכה והצלחה.

'ראה אנוכי' ראו אותי, שמושה רבינו אמר שהזקין וזכה לגילוי כבודו של השי"ת כאן בעולם הזה שניתן תורה על ידו ולא כהתה עינו ולא נס ליחו, שאנו נראה מה וזכה גילוי כבודו.

אכן בפשוטו של דברים נראה לומר, דהנה הרמח"ל כתב דבר יסודי מאוד, ותורף דבריו שכל אומנתו של האדם בעולמו לשום עצמו מתבונן ומחשב, כי אם אינו מתבונן ומתחשב החכמה לא תבוא אצלו והרי הולך בדרכי החושך, העולם הוא חשוך ומראה לנו דברים אחרים, מראה לנו כל מיני דברים גשמיים, והעולם מעלים את האמת מהאדם וסוף דבר האדם יצטרך ליתן דין וחשבון על אשר לא השתדל לעמוד בכל עוז, וידיעת האמת היא מרחקת החטא מן האדם וככל מה שרואה יותר ע"י הידיעה הרי הוא מגביר כח הנשמה על הגוף ומרחקת ממנה היצר ודאי והא היתה הידיעה רחבה לא היו חוטאים בני אדם ולא היה ליצר שום שליטה עליהם וכל כוחו של היצה"ר הוא במקום שאינו ידוע כ"כ.

וכמו שביאר הגר"א על קרא דלפתח חטאת רובץ, היינו דהנה אין לאדם נסיון לאכול באמצע נעילה ביוה"כ אע"פ שהוא חלש מאוד, מפני דברור לו האיסור ללא ספק ורק במקום שיש להתספק אולי מותר כה"ל לדבר לשה"ר וכדומה, וכשיש ספיקות הוא מומחה לפשוט את הספיקות אבל כשאין לאדם ספיקות הרי אין ליצה"ר עליו כ"כ שליטה, דככל שהידיעה רחבה לא היו חוטאים לעולם, ואאמור"ר זצ"ל היה אומר שהיצה"ר כוחו לפשוט ספיקות דמי שהוא מסופק אם לעשות המצוה אולא היצה"ר אומר לו שאינו צריך לעשות המצוה.

יהודי אחד בא לשאול האם מותר לו ליטול כדור בת"ב נדחה, השבתיו מותר, ושאל שאינו יכול בשום אופן לבלוע כדור בלא מים האם מותר לו לבלוע עם מים, ואמרתיו לו אם היו באים אליך עם רובה שתבלע

אנו עומדים ב' ההפטרות דנחמא, והנה בשלש ההפטרות של ג' דפורענותא מתחילים, א. דברי ירמיהו, ב. שמעו דבר ד', ג. חזון ישעיהו, בשלשת השבועות הללו עוסקים אנו ב'ראשו של האדם', ומאחר ושלשת השבועות הללו מכוונות כנגד החלק הנעלה יותר שבמכלול העשר, א"כ מכוונים שלשת השבועות הללו כנגד שלשת הספירות העליונות המכוונות כנגד ראשו של האדם, והם, הדיבור השמייע והראיה, את שלשת הדברים הללו צריכים כלל ישראל לתקן בתקופה זו של ג' דפורענותא, את הדיבור, את השמייע ואת הראיה.

בשבוע הראשון צריכים לתקן את הדיבור, בשבוע השני את השמייעה, שפירושה, ההבנה הקליטה וההשקפה על כל הנעשה, הדעה הנכונה על כל מה שצריך, זה השמעו, ואח"כ את ה'חזון' – הראיה של האדם. ומבואר בספרים ונתבאר במקו"א בהרחבה כי הג' הראשונים הם הראש של כל הז' של אחריהם במספר והמכלול של 'עשר'.

וכמו כן בתוך הג' פרשיות של ז' דנחמא הג' ראשונות הם שייכות לזה ג"כ, הראשון ואתחנן השייך לדיבור אח"כ והיה עקב תשמעו על ענין השמייעה כמו הפטרת שמעו דבר ד', ואח"כ ראה אנוכי על ענין הראיה, וזה רמז למה שאדם צריך לתקן הדיבור שמייעה וראיה.

והנה כתיב ראה אנוכי נותן לפניכם היום ברכה וקללה, וצריך ביאור מהו 'ראה' כיצד אנו נראה את הברכה אם נשמע בקול מצוות ד' ואת הקללה אם לא נשמע ח"ו, הרי משה רבינו הוא מדבר עמם ואינו מראה להם, במתן תורה זכו ישראל לראותה לראות לדעת כי ד' הוא האלוהים אין עוד, שבו הראה הקב"ה להם שהוא יחיד וכו', אבל כאן מהו ראה כיצד נראה זאת, וכבר עמדו בזה הראשונים, ובדעת זקנים כתב דהכוונה

בכל שהאדם מעריך ומייקר דברים שבקדושה כך הוא זוכה לאורם וקדושתם

סופו כשיצטרך להם לא יוכל ליהנות מאורם ח"ו שכל דבר שהאדם אינו מחשיבו ומזלזל בו אינו זוכה ליהנות מטובתו.

ולכן כמה שהאדם מעריך ערכם של הימים הקדושים של אלול ומשתדל למלאות עבודת ימים אלו כראוי זוכה לקבל שפעת אורם של הימים האלו.

ושמעתי מעשה נפלא מאוד שיש בו ליתן חיזוק גדול בתפילה כראוי, יהודי אחד בתו נתבגרה והיתה בת כ"ד שנים ועוד לא מצאה זיווגה, אחיה שהינו בחור ישיבה הלך למרן שר התורה זצ"ל לשאול בעצתו מה יש לעשות לעלות לה ארוכה, הוא בא קמיה מרן זצ"ל ומרן משיבו 'להתפלל', הבחור הנ"ל תפס עוז בעצמו ושאל את מרן שר"ת זצ"ל כבר אבי היה כאן והרב אמר לו להתפלל, אני רוצה שהרב יאמר דבר אחר שיעזיל וכך חזר על דבריו, כמעט שבקשו להוציאו והבחור הנ"ל הרבה בתחנונים ובכה לפני מרן שר"ת מה העיצה, מרן זצ"ל תפסו בחמימות ואמר לו 'יש להעריך את התפילה' כשיש הערכה לתפילה התפילה מתקבלת כראוי, הבחור הנ"ל לא הרפה ושאל כיצד יש להעריך את התפילה ומה לעשות בדיוק, ומרן זצ"ל השיבו שאם יבוא במשך מ' יום לתפילה חצי שעה קודם נחשב שמעריך את התפילה.

הבחור הנ"ל יצא בלב טוב ולא סיפר לבני ביתו מאומה, וכך התחיל לקום כל יום מוקדם ולבוא חצי שעה קודם, ובתחילה היה לו נפילות ולא תמיד הצליח עד שהצליח במשך מ' יום לבוא בזמן לתפילה, כמובן שלצורך כך הוא הקדים לישון בזמן וכו', ובינתיים התחילו להתקדם בשידוך ועמדו לסגור את השידוך בערב, הבחור הנ"ל היה רגיל בכל יום להתקשר בערב לאמו מהישיבה ובאותו היום שכח להתקשר בערב כבר שנת לחיים בגמר השידוך, ומאחר והוא לא התקשר באותו היום שלחו אחד מאחיו לבוא להודיעו בישיבה, אחיו בא לישיבה בשעת ערב מוקדמת ובא לחדרו של אחיו לבשרו על גמר השידוך, כשבא לשם ראה את אחיו לומד גמרא לאור פנס מאחר שהיה אחרי ברכת המפיל [שהוא מזדרז לישון בזמן כראוי], ואחיו הבחור הביא לו כתב שהיה מוכן אצלו 'עם מי אחותי התאדסה', אחיו הופתע שהוא כבר יודע מהשידוך וסיפר לו עם מי היא תאדסה והלך לו, אח"כ כששאלו אותו כיצד ידע, סיפר את הנ"ל שהלך למרן הגר"ח ובאותו היום שלמו מ' יום שעמד בחיזוק לבוא חצי שעה קודם שחרית והיה בטוח שתאדס כברת הגר"ח.

ועיינו רואות שמי שמכבד התפלה התפלה מועלת לו ביותר וכמו שאמר הכתוב ובקשתם משם את ד' אלוך ומצאת כי תדרשנו בכל לבבך ובכל נפשך מי שדורש ד' כל לבו ונפשו זוכה שימצא את ד' ויענהו.

והנה אמרו בגמ' ברכות דף ו' עמוד ב' אמר רבי חלבו אמר רב הונא היוצא מבית הכנסת אל יפסיע פסיעה גסה אמר אביי לא אמרן אלא למיפק אבל למייעל מצוה למרהט שנאמר נרדפה לדעת את ה' וברבינו יונה דף ג עמוד ב' כתב אבל בדעייל מצוה למירהט שנא' ונדה נרדפה לדעת את ה'. כלומר שנרדפה נזכה לידיעה שכל הדברים צריכים קדמות והרדיפה כבאן היא הקדמה שמתוך חשקו ותאוותו הוא הולך במרובה ומה יבוא אל הידיעה עכ"ל, והידיעה היינו להתחבר עם ד' בתפלה ועל ידי שמקיים בנפשו נרדפה בזה ישיג מעלת התפלה.

והקב"ה יעזור שנוכה שהאלול הזה עם כל הברעין וההתעוררות וההתלהבות ויהי ביתר שאת וביתר עוז, ואז נזכה לראש השנה של דביקות בהקב"ה שאין כמותו, ונזכה לכתובה וחתימה טובה, אכ"ר.

של ימי האלול שאנו כדאי מאוד לחיות עם מחשבה זו וליקר את ימי האלול הבאים עלינו לטובה.

והנה אמרו בגמ' ברכות מאי דכתיב כרום וזלות לבני אדם דברים העומדים ברומו של עולם ובני אדם מזלזלים בהם והוא התפלה.

וצ"ב מהו הלימוד במה שאמר הכתוב ובני אדם מזלזלים בהם והרי הכתוב בא ללמדנו שהתפלה עומדת ברומו של עולם וממילא ידעין שאין לזלזל בהם משום שהרי הוא עומד ברומו של עולם, ומה בא ללמדנו בזה שבני אדם מזלזלים בהם ולמה הוצרך לומר שבני אדם מזלזלים בתפלה.

ונראה שבא ללמדנו שלמי שמזלזל בהם אינו עומד ברומו של עולם והוא מה שהכתוב אומר כיון דהם עומדים ברומו של עולם למה אין רואים שהתפלה מתקבלת ופועלת, ועל זה אמר ובני אדם מזלזלים בהם ולהכי אין התפלה פועלת כמו שבכחו לפעול שכל דבר שהאדם אינו מערכו אינו פועל עבורו פעלו.

וכן שמעתי בשם בעל הכוכבי אור על מה שאמרו בראש השנה דף י"ח ע"א היה רבי מאיר אומר שנים שעלו למטה וחוליון שוה וכן שנים שעלו לגדרום לידון ודין שוה זה ירד זה לא ירד זה ניצל זה לא ניצל מפני מה זה ירד זה לא ירד זה ניצל זה לא ניצל זה התפלל ונענה זה התפלל ולא נענה מפני מה זה נענה זה לא נענה זה התפלל תפלה שלימה נענה זה לא התפלל תפלה שלימה לא נענה ובהגר"א רמז בהפסוק ובקשתם משם את ד' אלוך ומצאת תחילת הפסוק בלשון רבים וסופו בלשון יחיד זהו ביקש ונענה.

ולכאורה האדם שנמצא על הגדרום למה לא התפלל תפילה שלימה וביאר שכל שלא האמין בישועת ד' אלא התפלל כאדם שאומר אם לא יועיל לא יזיק, אין התפלה נשמעת, דמי שאינו מאמין ומעריך את כח התפלה ואינו בוטח שד' ישמע לתפלתו לא מתקבלת תפלתו.

ושמעתי בשם הגרמ"ל זצ"ל שאמר למנהלי ת"ת שבאו אליו בעניני קבלת תלמידים מאיזה בתימ לקחת תלמידים ואמר דזה פשוט שאם האמא אינה לבושה בצניעות לא לקבל את בנה לת"ת אלא גם צריך לבדוק אם האב מגיע בשחרית בשבת לתפלה באיחור לא לקבל את בנו לתלמוד תורה שהוא לזלזל בתפלה שבשבת אינו טרוד וממהר ולמה יאחר לתפלתו וזה מבהיל ונורא.

והנה אמרו חז"ל בגמ' נדרים דף פ"א שאבדה הארץ על שלא בירכו בתורה תחילה, וכבר פירשו בזה שאע"פ שאמרו שחורבן הבית היה משום ג' עבירות חמורות מ"מ התורה לא הגינה עליהם שלא יכשלו בעבירה משום שלא בירכו בתורה תחילה.

וכתב בספר מוכבי אור להגאון הצדיק ר' יצחק בלזר זצ"ל בבאור דברי הר"ן בנדרים שמה שלא בירכו בתורה תחילה הוא משום שהתורה לא היתה חשובה בעיניהם ומשום הכי לא הגינה עליהם, והיינו טעמא משום שלפי מה שמחשיב את התורה התורה משפיעה עליו ומגדלת אותו ומרוממתו, ומי שאין התורה חשובה בעיניו אין התורה מגדלתו ומרוממתו.

וכמו שאמרו חז"ל בברכות דף ס"ב ע"ב אמר רבי יוסי ברבי חנינא כל המבזה את הבגדים סוף אינו נהנה מהם, שנאמר והמלך דוד זקן בא בימים ויכסוהו בבגדים ולא יחס לו.

ובספר משנת ר' אהרן למרן הגאון ר' אהרן קוטלר זצ"ל כתב שאם האדם לא יחשיב את ימי האלול,

שמעתי מעשה נפלא שהוא מוסר השכל נורא מהגאון ר' חזקיהו משקובסקי שליט"א, על בחור בפוניבז' שהוא מגדולי ראש הישיבות שבראש השנה התפלל תפילת שחרית ותפילת מוסף ולא הצליח להתפלל בהם כראוי בהתעוררות והתלהבות הראויה לר"ה, ולבו נשבר בקרבו על כך והיה תוהא בלבו שמה השנה הבאה עלינו לטובה שמה יהא היפוך הטוב ח"ו, ובאמת אנו מאמינים בני מאמינים שהתפלות בר"ה הם קובעות לכל השנה וכל אחד רוצה שתפילתו בראש השנה תהי' מעומקא דליבא עם התעוררות גדול וישיגיש שתפילתו נתקבלה באהבה וברצון לפניו יתברך, שהרי כל דבר בראש השנה קובע לכל השנה, וכמו שכתב השו"ע בשם הירושלמי האי מאן דמיק דריש שתא דמיק בכולא שתא, ולכן מקפידים שלא לישן בר"ה שלא יהי' מזלו יסין, דכולא גופא בתר רישא גריד, שכל השנה נגזרת אחר הראש השנה, ולכן יש לזהר מאוד מן הכעס ומן העצבות בר"ה, וגם אוכלים דברים מתוקים כדי שיהי' יום ר"ה כולו בשלימות, וכן בעניני הרוחניות שכמובן צריך שיהי' הכל בשלימות, ואפי' אגוז שהוא בגמ' חטא אין אוכלין בר"ה כל שכן חטא עצמו שהוא ודאי בגימטריא חטא יש לזהר מאוד שלא להכשל בחטא ובעוון, וכל המצוות שאנו מקיימים בתחלת השנה הקר"ש הראשון המעריב הראשון השחרית הראשון הקימה הראשונה כולם צריכים להיות באופן נעלה מאוד שהרי כולא גופא בתר רישא גריד, וכל דבר קטן בר"ה הוא חשוב מאוד שהרי ביום זה נגזרת כל השנה, והבחור הנ"ל שתפילתו לא היתה עם התעוררות כראוי היה מאוד שבור ורצון מכך.

ולכן גמר בדעתו ללכת למרן המושגיח ר' יחזקאל לווינשטיין זצ"ל לשפוך לפניו את מר ליבו, והוא היה בטוח שהמושגיח יעודדו ויאמר לו שכל תפילה היא חשובה מאוד ותפילה שבאה בקושי מעלתה גבוהה ואין לנו השגה איזו תפילה היא זו, ומי שהיה נגיש אלי כך הייתי אומר לו שתפילה שלא הולכת בקלות ומתאמץ בכל זאת היא 'גיועלדג' תפילה, וזה באמת נכון, אבל המושגיח אמר לו דבר אחר וזה חשוב שנדע ידיעה זו עוד טרם בא ראש השנה ובר"ה כבר זה יהי' מאוחר וכבר יהיה מעוות לא יוכל לתקון, והנה אותו בחור בא למרן המושגיח ואמר לו שהוא מאוד דואג כיצד תראה שנתו שהרי התפילה שלו היתה כ"כ בלא התעוררות והתרגשות ולא יכל להתפלל מעומק הלב, ואמר לו המושגיח בחור'ל אתה חושב שהתפילה ככוונה והתעוררות באה לבד, תפילה כזו היא מתנה מאת הקב"ה, ולמי הקב"ה נותן מתנה זו שהתפלה תהי' עם כל הגישמע'ק וההרגש, למי שהתכוון כל האלול ולמד בהתמדה, ותפלתו היתה ביותר שלימות באלול וגם התפלה והתחנן על נפשו שהקב"ה יעזור את ליבו קצת יותר בתפילה ובתשובה, ולמד מוסר בכל ימי האלול וכל ימי הרחמים והסליחות היו אצלו בהתחזקות עצומה, הוא זוכה למתנה נפלאה זו שהתפלות בימים הנוראים הם במעלה גדולה, אך מי שהי' בעצלות והזניח את עבודת ימי האלול לא יזכה במתנה זו, ואפשר להוסיף שאלול הוא כמו ער"ש שהרי חודש השביעי הוא חודש תשרי והוא כנגד השבת של השנה, ואלול הוא כמו ערב שבת ומי שטרם עבר שבת הוא יאכל בשבת, ובאלול אפשר להכין את עצמנו שכיניע ר"ה הקב"ה יפתח את ליבנו, ועי' עבודת האלול אפשר לזכות לקבל מתנה נפלאה זו אבל בלא עבודה אי אפשר לקבל מתנה זו, כך היו דבריו לאותו בחור.

ודברים נוראים אלו אנו צריכים לדעת קודם ראש השנה מי שרק בראש השנה ידע זאת כבר הוא מאוחר ורחמנא ליצלו מכון דא, אבל קודם ימי האלול בזמן שאנו עומדים בפנת הימים הנפלאים